

Ніценко В.С.,

к.е.н., доцент Одеський державний аграрний університет

Кузьменко Є.С.,

*здобувач Національної академії управління,
заст. начальника управління статистики та економічного аналізу АУБ.*

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ МЕРЕЖІ В УКРАЇНІ

Анотація. Досліджується сучасний стан та проблеми розвитку банківської мережі в Україні. Розглядаються концентрація банківських установ, у тому числі найбільші банківські структури з урахуванням кількості їх філій та відділень.

Ключові слова: банк, банківська система, банківська мережа, філії, відділення, концентрація.

Постановка проблеми. Рівень розвитку банківської мережі регіону певною мірою віддзеркалює його фінансовий потенціал. Усі економічними процеси, що відбуваються в країні та на регіональному рівні тісно пов'язані між собою. Результатом цих господарських процесів є фінансові потоки, що акумулюються, переміщуються та перерозподіляються через фінансові установи (банки та їх мережу).

Важливе значення для економіки країни має розвиток регіональної мережі банків як передумови для економічного розвитку території. Отже розгляд тенденцій розвитку банківської мережі є актуальним питанням з точки зору подальшої розбудови не тільки банківської системи, але й економіки в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ефективність банківської діяльності розглядається в працях вітчизняних та закордонних вчених і спеціалістів, зокрема: О. Васюренка, А. Герасимовича, О. Дзюблюка, Л. Примостка, О. Лаврушина, П. Роуз, Дж. Сінкі, В. Усоскіна.

Окремі питання розвитку і діяльності філій банків з різносторонніх позицій розглядаються такими авторами, як Е. Бірюкова, Л. Гіляровська, В. Горлова, О. Криклій, Д. Козіна, В. Маленніков, В. Мехрякова, С. Паневіна, Д. Фаюра.

Метою дослідження є оцінка тенденцій розвитку банківської мережі в Україні.

Результати досліджень. Як вже зазначалось, будь-який економічний розвиток потребує фінансових ресурсів. Перерозподіл цих ресурсів відбувається за через мережу банківських функціональних підрозділів.

Під банківською мережею тут розуміємо банки — головні офіси, та відокремлені структурні підрозділи (філії та відділення).

Наразі в Україні станом на 01.01.2013 р. функціонувало 20935¹ од. банківських установ, 176 з яких — банки (інші — їх територіально відокремлені підрозділи). З 2008 по 2012 рр. кількість банківських підрозділів скоротилась на 2196 од., або на 9,5%. Більш прискорено скорочення відбувалось протягом 2008-2010 рр. (див. рис. 1). У структурі банківської мережі це скорочення мало нерівномірний характер. Так кількість банків філій скоротилась на 80,0% (з 1226 од. у 2008р. до 246 од. у 2012р.), кількість банківських відділень при цьому знизилась лише на 5,6% (з 21721 од. у 2008р. до 20513 од. у 2012р.)

Змінилась також і структура банківської мережі. Якщо у 2008 році філії складали в середньому 5,3 % в структурі банківських установ, в 2012 році тільки 1,2%.

Триває тенденція щодо закриття філій та заміни їх безбалансовими відділеннями. З одного боку безбалансові відділення є більш дешевими в утриманні, з другого — вони мають право проведення лише на обмеженого кола банківських операцій. Це розрахунково-касове обслуговування клієнтів, ведення валютних рахунків, неторгівельні операції та залучення депозитів фізичних осіб. Переважним чином вони не мають повноважень щодо видачі кредитів [2].

Така тенденція лише посилює і без того значну концентрацію банківських ресурсів [4,5].

На сьогодні залишилось лише чотири банка, що мають філії у кожному регіоні країни це: Приватбанк, Укрексімбанк, Ощадбанк та Райффайзен Банк Аваль (Укрексімбанк та Ощадбанк є державними банками).

Переважаюча кількість головних офісів банків знаходиться у м. Києві і їх чисельність продовжує зростати (2013 році — 115 банків та 2072 банківські підрозділи проти 114 банків та 1808 банківських підрозділів у 2009 році). Це є однією з причин що сприяє акумуляції грошових ресурсів у єдиному центрі — у столиці. Такий стан речей ускладнює розвиток інших регіонів через

¹ Тут та далі використано дані НБУ [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>, якщо інше не обумовлено автором. Розрахунок автора

обмеженість доступу до фінансових ресурсів, обмеженість ресурсів кредитування, бюрократичні процеси, внутрішньобанківські ліміти тощо.

Серед банків з найбільш розвинутою територіальною структурою, станом на 1 квітня 2013 року можна виділити: Приватбанк – 32 філії або 14,2%, Укрексімбанк – 29 філії або 12,9%, Ощадбанк та РайффайзенБанк Аваль – по 25 філій (11%), Укрінбанк – 18 філій (8,0%), Південний

– 16 філій (7,1%). Загалом 76,4% філій припадає на 8 банків (табл. 1).

Загальна кількість філій станом на 01.04.2013 р. – 225 од.

Концентрація банківської мережі виглядає наступним чином: 70% банківських підрозділів припадає на 15 банків. Серед них найбільші Ощадбанк (28,0%) та Приватбанк (16,5%) (табл. 2).

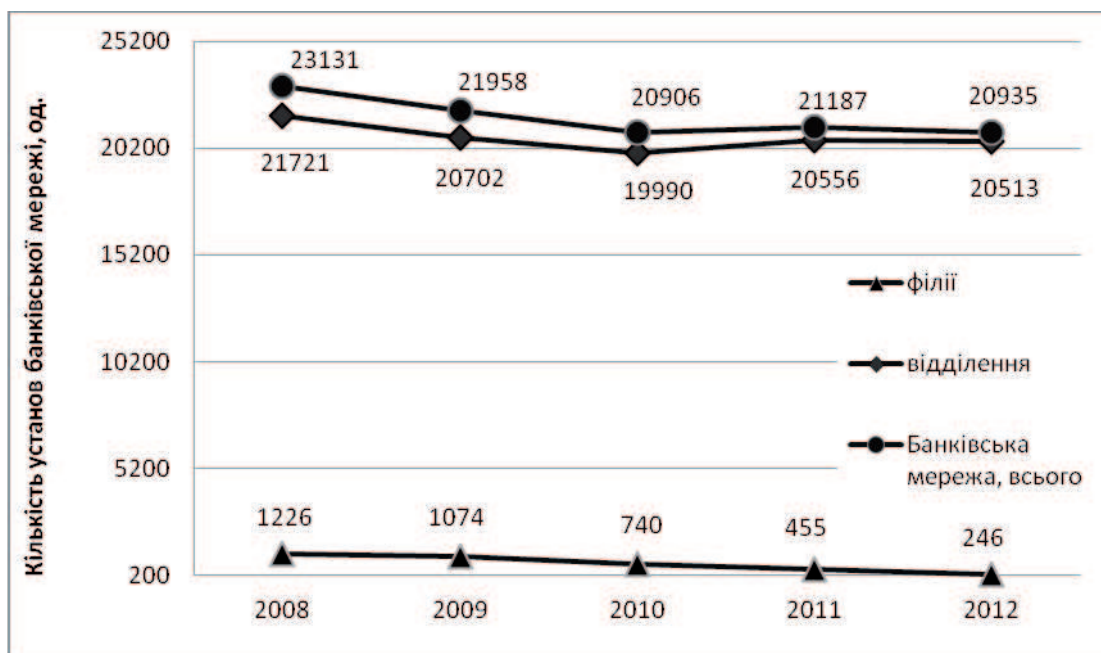

Рис. 1. Динаміка розвитку банківської мережі (банки та їх функціональні підрозділи) за 2008-2012 рр.

Таблиця 1.

Банки з найбільшою кількістю філій (станом на 01 квітня 2013 року)

№ з/п	Назва банку	Кількість філій, одиниць	у % до загального обсягу
	Всього	172	76,4
	у тому числі:		
1	Приватбанк	32	14,2
2	Укрексімбанк	29	12,9
3	Ощадбанк	25	11,1
4	Райффайзен Банк Аваль	25	11,1
5	Укрінбанк	18	8,0
6	Південний	16	7,1
7	Банк «Фінанси та Кредит»	15	6,7
8	Кредитпромбанк	12	5,3

Топ 15 банків з найбільшою регіональною мережею
(станом на 01 квітня 2013 року)

№ з/п	Назва банку	Банківські підрозділи (без врахування головних офісів), одиниць	у % до загального обсягу
	Всього	14484	70,0
	у тому числі:		
1	Ощадбанк	5802	28,0
2	Приватбанк	3407	16,5
3	Райффайзен Банк Аваль	856	4,1
4	УкрСиббанк	666	3,2
5	Надра	532	2,6
6	Імексбанк	459	2,2
7	ЮСБ Банк (ЄКБ)	447	2,2
8	Укрсоцбанк	410	2,0
9	Брокбізнесбанк	366	1,8
10	Банк «Фінанси та Кредит»	321	1,6
11	Правекс-Банк	288	1,4
12	Укргазбанк	278	1,3
13	А-Банк	234	1,1
14	Укрінбанк	209	1,0
15	КредіАгроколь Банк	209	1,0

Всього по системі 20685 од. банківських підрозділів.

Більше 50% банківських установ (головних офісів та підрозділів) сконцентровано у 7 регіонах. Це м. Київ, де знаходиться 11% всіх банківських установ; Донецька та Дніпропетровська області – по 8% та 7%; на Одеську, Харківську Львівську та АР Крим припадає по 6% відповідно. Інші двадцять регіонів мають на своїй території від одного до чотирьох відсотків установ банківської мережі.

Структура банківської мережі в регіональному розрізі зазнала таких змін: зростання мережі спостерігалось у 8 регіонах. З них найбільше у м. Києві – на 14 од., в Кіровоградській області – на 5 од., у Івано-Франківській та Тернопільській областях – на 3 од. відповідно. Незначне збільшення відбулось в Житомирській, Одеській, Вінницькій та Миколаївській областях.

У квітні 2013 р. активно нарощували мережу два банки – Фінростбанк та Артем-Банк. Обидва збільшили мережу більш, ніж на 40 од. і обидва активно розвивали її у м. Києві. У Фінростбанку зростання склало 49 од., з них 41 відділення було відкрито у м. Києві, чотири у Чернігівській області, по два у Київській та Черкаській областях відповідно. Мережа Артем-Банку зросла на 42 од. З них 40 відділень відкрилось у м. Києві, по одному у Дніпропетровській та Одеській областях.

Банк Фінансова Ініціатива збільшив мережу у дев'яти областях, з них у семі регіонах по 1 відділенню, у АР Крим – два та у м. Києві – три. Сбербанк Росії – розширив мережу на 11 установ у восьми областях, з них у Дніпропетровський – на три установи та у м. Києві – на дві. Ідея Банк збільшив мережу на 10 установ в восьми областях, з них на дві установи у Донецькій області та м. Києві.

Однією з причин оптимізації банківської мережі безумовно є економічна криза 2008-2009 років, що призвела до зниження обсягів кредитування. Так, у першому кварталі 2013 року триває тенденція щодо скорочення банківської мережі. Станом на 01.04.2013 р. банківська регіональна мережа налічує 20861¹ одиницю проти 20935 на початок року. В її складі: 20460 відділень (20513)², 225 (246) філій та 176 банків.

Зміни у регіональній мережі відбувались, в основному, за рахунок діяльності: Промінвестбанку, Ощадбанку, ЮСБ, Укоопспілки, Імексбанку, Приватбанку, Полтава-Банку, Надра, Фінбанку, Укркомунбанку.

Найбільш суттєво мережа скоротилась: у Полтавській області – на 22 банківські установи, у Донецькій області та АР Крим – на 18 одиниць,

1 Розрахунок здійснено за даними НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.

2 У дужках – значення на початок року.

у Львівській – на 12 од., у Луганський та Черкаський областях – на 8 од. відповідно. Загалом скорочення відбулось у 13 регіонах.

Протягом I кварталу 2013 року 26 банків скоротили мережу найбільші серед них: Юніонстандарт банк (ЮСБ) – на 27 од., з них: 13 установ у м. Києві. Промінвестбанк та Ощадбанк – на 22 одиниці відповідно. Приватбанк переважно скоротив мережу у Донецькій області, Ощадбанк – у Полтавській. Імексбанк знизив кількість власних установ на 20 од. Скорочення, в основному, відбулось в АР Крим та у Львівській області.

Полтава-Банк – на 13 од., Надра – на 12 од., Укоопспілка – на 9 од., ПроФін Банк та Укркомунбанк – на 6 од. відповідно. В Одеській області скорочення відбулось в основному за рахунок закриття Імексбанком 16 відділень.

Загалом закрито: 280 регіональних відділень, з них 18 філій та 262 відділення. Відкрито: 121 регіональне відділення, з них 10 філій та 111 відділень.

Нерівномірним є забезпеченість населення банківськими установами (рис. 2).

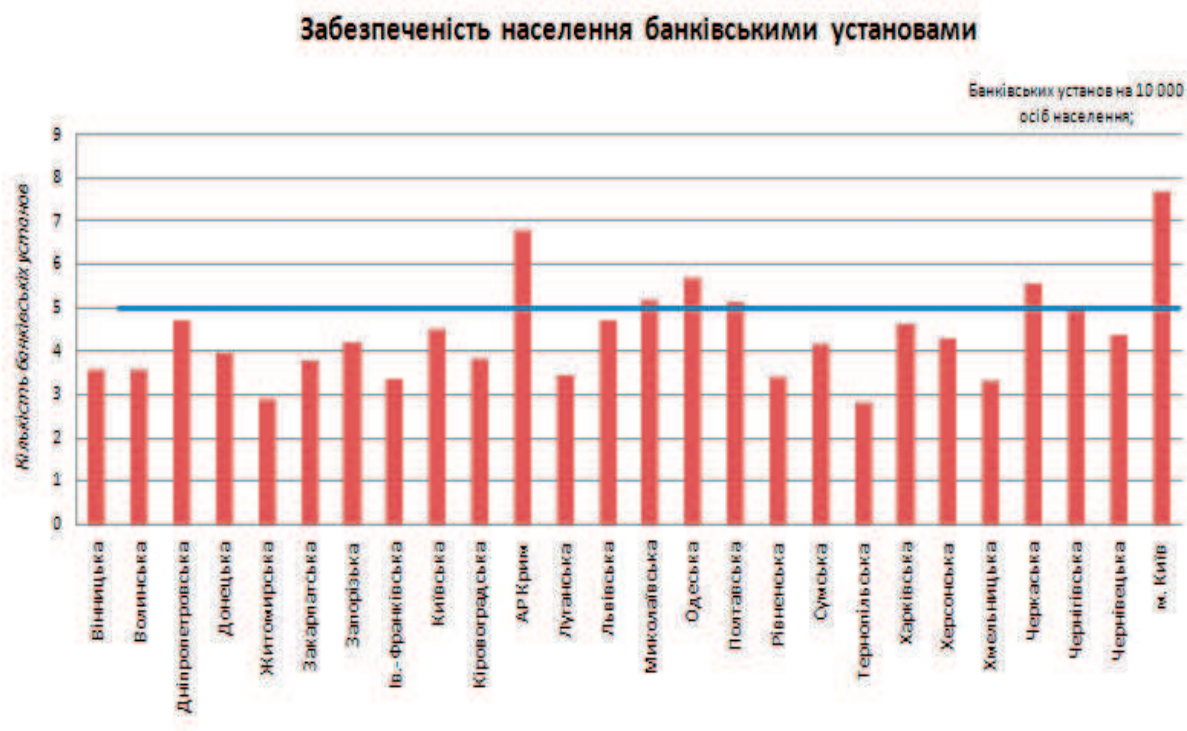

Рис. 2. Забезпеченість населення банківськими установами станом на 01.03.2013 р.¹

В середньому по країні на 10 000 населення припадає 5 од. банківських установ. У семі регіонах – показники вищі за середні, це – м. Київ, де на 10 000 населення припадає 8 од. банківських установ. АР Крим – забезпеченість складає сім банківських установ на 10 000 осіб. Миколаївська, Одеська, Полтавська, Черкаська та Чернігівська області – тут припадає трохи більше п'яти банків на 10 000 осіб. Досить низькі показники у Житомирській та Тернопільській областях – лише по 3 банка на 10 000 мешканців.

У 2013 році продовжується тенденція посилення нерівномірності територіального розподілу банківських установ. Найбільша концентрація має

місце у м. Києві – понад 2201 од. регіональної мережі банківських установ, у Донецькій області – 1731 од., Дніпропетровській – 1550 од. Характер змін також є нерівномірним. Порівняно з першим кварталом 2009 р., коли відбулась зміна тенденції, значне скорочення спостерігається у Донецькій та Дніпропетровській областях. Натомість, у м. Києві – регіональна мережа зростає на 15% (рис. 3).

Зараз у нашу задачу не входить розробка порівняльного аналізу регіонів. Лише виявлення центрів концентрації ресурсів та з'ясування відповідності концентрації розподілу фінансових ресурсів людським.

¹ за даними Держкомстату [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>, станом на 01 березня 2013 р.

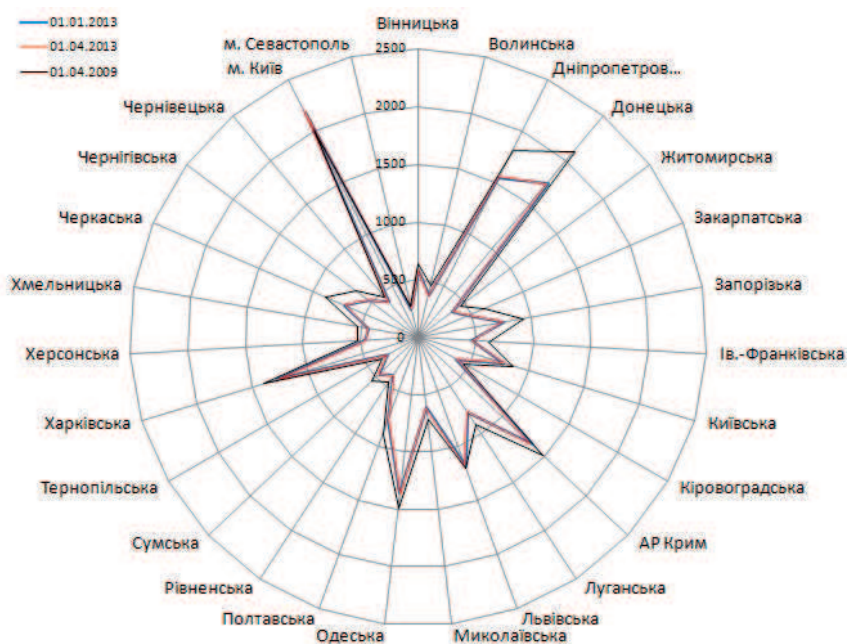

Рис. 3. Структура банківської мережі України

Таблиця 3.

Забезпеченість населених пунктів банківськими установами¹

Область	Кількість банківських установ в розрахунку на 1 населений пункт, од.		Ранг по області за кількістю банківських установ	Ранг по області в розрахунку на 1 населений пункт
	01.01.2013 р.	01.01.2010 р.	01.01.2013 р.	01.01.2013 р.
Україна	0,7	0,7	-	-
АР Крим	1,3	1,4	5	4
Вінницька	0,4	0,4	14	19
Волинська	0,3	0,4	23	22
Дніпропетровська	1,0	1,1	3	7
Донецька	1,3	1,4	2	3
Житомирська	0,2	0,2	25	27
Закарпатська	0,8	1,0	16	11
Запорізька	0,8	0,9	11	10
Ів.-Франківська	0,6	0,7	18	17
Київська	0,7	0,7	9	15
Кіровоградська	0,4	0,4	23	21
Луганська	0,8	0,9	8	8
Львівська	0,6	0,6	7	16
Миколаївська	0,7	0,7	13	14
Одеська	1,2	1,2	4	6
Полтавська	0,4	0,5	10	18
Рівненська	0,4	0,4	22	20
Сумська	0,3	0,3	17	23
Тернопільська	0,3	0,3	26	25
Харківська	0,7	0,7	6	12
Херсонська	0,7	0,7	19	13
Хмельницька	0,3	0,3	20	24
Черкаська	0,8	0,9	12	9
Чернівецька	1,3	1,0	15	5
Чернігівська	0,3	0,4	21	26
м. Київ	2188,0	1922,0	1	1
м. Севастополь	7,9	8,7	27	2

¹ Чисельність населених пунктів розраховано за даними Держкомстату [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Забезпеченість населених пунктів¹ банківськими установами. В середньому, по країні припадає 0,7 банка на 1 населений пункт. Більш висока концентрація банківських установ в АР Крим, Чернівецький та Донецький областях.

Зазначимо, що у Донецькій області проживає понад 9,6% населення України, в АР Крим — 4,3%, в Чернівецький — 2,4%. Більше 1 банку припадає на 1 населений пункт також у Дніпропетровський та Одеський областях (відповідно 7,3% та 5,3%) населення.

Високий рівень забезпеченості банківськими установами м. Київ, АР Крим та м. Севастополь (від 7,8 до 6,6 банків на 10 000 чол. відповідно). Значно нижчі ці показники у Івано-Франківській, Хмельницькій, Житомирській та Тернопільській областях.

Отже, існуюча тенденція концентрації до трьох фінансових центрів, вказує на нерівномірний характер розвитку економіки, послаблення регіонального розвитку та концентрації більшості фінансових ресурсів у єдиному центрі. Як слідство це негативним чином відбивається на економічному стані в цілому через відсутність належного доступу до фінансових ресурсів.

Висновки. Проведені дослідження свідчать про нерівномірність розподілу банків по областях. Продовжується тенденція щодо скорочення власної мережі банків, що розпочалась у першому кварталі 2009 р. Проте динаміка спаду останніх трьох років (2010-2012 рр.) дещо призупинилась. Протягом першого кварталу 2013 року зміни в банківській мережі мають скоріш індивідуальний ніж системний характер, в основному вони пов'язані з внутрішньою політикою кожного окремого банку.

Проте продовжується тенденція щодо концентрації банківських установ у 4-5 регіонах, з основним центром у м. Києві, який також залишається найбільш забезпеченим банківськими установами.

Централізація банківської мережі є важливим індикатором динаміки і стану економічного та соціального розвитку країни.

Отже структурні зрушення банківської мережі, що відбуваються останнім часом не можуть не непокоїти, вони навіть без додаткових досліджень безпосередньо вказують на централізацію ресурсів.

Зміни у її структурі свідчать про суттєве скорочення філії та заміну їх на безбалансові відділення. Тенденція щодо оптимізації власної мережі виникла як політика економії ресурсів після кризи 2008-2009 рр. Також на вказану ситуацію вплинуло погіршення економічного стану країни в цілому.

¹ Під населеним пункт — село, селище міського типу або місто. В даному випадку кількість населених пунктів є їх сума.

У містах з високим ступенем концентрації зростає рівень конкуренції між банками, який має переважно спекулятивний характер.

Найбільш привабливими для банківського сектору залишаються м. Київ, Донецька та Дніпропетровська області, АР Крим, Одеська, Львівська та Харківська області де сконцентровано 50,9% банківських установ та їх регіональних підрозділів.

Література

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 № 2121-III // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 5-6. — Ст. 30.
2. Щодо переліку операцій, які мають право здійснювати територіально відокремлені безбалансові відділення комерційних банків: Роз'яснення Департаменту банківського нагляду Національного банку України від 05.11.96 № 10-106/2837 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v2837500-96>.
3. Гриньков Д. Банки сворачивают сети / Д. Гриньков [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.banki.ua/news/daytheme/?id=151930>.
4. Кузьменко Є.С. Сучасні тенденції формування ресурсної бази комерційних банків / Є.С. Кузьменко // Вісник Університету банківської справи Національного банку України: Зб. наук. праць. — К., 2012 — Вип. №3 (15) — С. 136-140.
5. Кузьменко Є.С. Региональные различия в кредитно-депозитной деятельности банков Украины / Є.С. Кузьменко // Актуальні проблеми економіки. — 2003. — Вип. №12 (30). — С. 54-68.
6. Мошенець О. Банківська централізація / О. Мошенець [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/~2/0/all/2008/05/24/127326>.
7. Банки знову масово відкривають відділення [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ua.prostobankir.com.ua/individualniy_biznes/statii/banki_znovu_masovo_vidkrivayut_viddilennya.

Ниценко В.С., Кузьменко Е.С. Тенденции развития банковской сети в Украине.

Аннотация. Исследуется современное состояние и проблемы развития банковской сети в Украине. Рассматривается концентрация банковских учреждений, в том числе крупнейшие банковские структуры с учетом количества их филиалов и отделений.

Ключевые слова: банк, банковская система, банковская сеть, филиалы, отделения, концентрация.

Nitsenko V., Kuzmenko E. The Tendencies of Banking Network Development in Ukraine.

Summary. The present situation and problems of the banking network of Ukraine are under consideration. The biggest banks structures including their branches and their concentration are studied.

Keywords: bank, banking system, banking network, branches of banks, departments, concentration.